

**FEMICID U BOSNI I HERCEGOVINI - KRIMINALISTIČKI,
VIKTIMOLOŠKI, KRIVIČNOPRAVNI I KOMPARATIVNI ASPEKTI**

**FEMICIDE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA - CRIMINALISTIC,
VICTIMOLOGICAL, CRIMINAL LAW AND COMPARATIVE
PERSPECTIVES**

Pregledni znanstveni članak

Akad. prof. dr. Nedžad Korajlić

Dr. sc. Tomo Lučić

Sažetak

Femicid u Bosni i Hercegovini predstavlja interdisciplinarno naučno istraživanje fenomena femicida sa aspekta kriminalistike, kriminologije, viktimologije, krivičnog prava, sudske medicine i međunarodnih standarda zaštite ljudskih prava. U radu se analiziraju teorijske osnove femicida, etiološki i fenomenološki aspekti, karakteristike žrtava i počinilaca, kriminalističke i forenzičke metode istraživanja, procjena rizika, međunarodni i komparativnopravni modeli, kao i stanje i izazovi u Bosni i Hercegovini. Posebna pažnja posvećena je prethodnom nasilju, institucionalnim propustima, procjeni rizika i ulozi multidisciplinarne saradnje u prevenciji femicida. Na osnovu međunarodnih standarda i komparativnih iskustava predloženi su model Nacionalnog Femicide Watch sistema Bosne i Hercegovine i de lege ferenda rješenja za normativno uređenje femicida. Rezultati istraživanja ukazuju da femicid predstavlja završnu fazu kontinuiranog nasilja te da njegova prevencija zahtijeva koordinisano djelovanje institucija, kontinuiranu procjenu rizika i razvoj savremenih preventivnih mehanizama.

* Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak, e-mail: korajlicn@gmail.com i nedzad.korajlic@ceps.edu.ba

*Predavač u Agenciji za školovanje i stručno usavršavanje kadrova AEPTM: tomo.lucic1971@gmail.com

Ključne riječi: *femicid, rodno zasnovano nasilje, nasilje u porodici, kriminalistika, viktimologija, procjena rizika, Femicide Watch, Bosna i Hercegovina.*

Abstract

Femicide in Bosnia and Herzegovina presents an interdisciplinary scientific study of femicide from the perspectives of criminalistics, criminology, victimology, criminal law, forensic medicine, and international human rights standards. The study examines the theoretical foundations of femicide, its etiological and phenomenological aspects, the characteristics of victims and perpetrators, criminalistic and forensic investigation methods, risk assessment, comparative legal models, and the current situation and challenges in Bosnia and Herzegovina. Particular attention is devoted to prior violence, institutional shortcomings, risk assessment, and the role of multidisciplinary cooperation in preventing femicide. Based on international standards and comparative experiences, the study proposes a model for a National Femicide Watch System in Bosnia and Herzegovina and de lege ferenda solutions for the normative regulation of femicide. The findings indicate that femicide represents the final stage of continuous violence and that effective prevention requires coordinated institutional action, continuous risk assessment, and the development of modern preventive mechanisms.

Keywords: *femicide, gender-based violence, domestic violence, criminalistics, victimology, risk assessment, Femicide Watch, Bosnia and Herzegovina.*

1. UVOD

Nasilje nad ženama predstavlja jedan od najozbiljnijih društvenih, sigurnosnih i krivičnopravnih problema savremenog društva. Njegov najteži oblik manifestuje se kroz femicid, koji podrazumijeva ubistvo žene motivirano rodno zasnovanim nasiljem, partnerskim odnosima, dugotrajnim porodičnim konfliktima i različitim oblicima dominacije i kontrole. Iako se ubistvo kao krivičnopravna kategorija normativno tretira kroz opće odredbe

krivičnog zakonodavstva, femicid zbog svojih specifičnih karakteristika zahtijeva interdisciplinarni pristup koji prevazilazi isključivo krivičnopravne okvire i uključuje sigurnosne, kriminalističke, viktimološke, sociološke, psihološke i zdravstvene aspekte.

Posljednjih godina Bosna i Hercegovina suočava se sa nizom tragičnih slučajeva femicida koji su izazvali snažne reakcije stručne i šire javnosti. Posebno su slučajevi iz Gradačca, Tuzle, Sarajeva, Mostara, Kalesije i Gračanice otvorili brojna pitanja o efikasnosti institucionalnog odgovora, procjeni rizika, zaštiti žrtava i koordinaciji između policijskih organa, pravosuđa, centara za socijalni rad i zdravstvenih ustanova. Pored individualnih karakteristika izvršilaca, navedeni događaji ukazali su na postojanje određenih sistemskih slabosti koje zahtijevaju ozbiljnu stručnu analizu i kontinuirano unapređenje preventivnih mehanizama.

Femicid se ne može posmatrati kao izolovani kriminalni događaj niti kao posljedica trenutnog afekta ili pojedinačnog sukoba između partnera. U najvećem broju slučajeva riječ je o završnoj fazi dugotrajnog kontinuuma nasilja, prijetnji, kontrole, psihičkog zlostavljanja i različitih oblika porodične viktimizacije. Upravo zbog toga savremeni pristupi prevenciji sve veći značaj pridaju procjeni rizika, ranom prepoznavanju nasilnog ponašanja i uspostavljanju proaktivnih modela zaštite potencijalnih žrtava.

Akademik prof. dr. Nedžad Korajlić, kroz svoje naučne radove knjige, rječnika i stručne analize i brojne javne nastupe, kontinuirano ukazuje da femicid predstavlja kompleksan sigurnosni fenomen koji zahtijeva multidisciplinarni i multisektorski pristup. U svojim javnim istupima nakon najtežih slučajeva nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini, posebno je apostrofirao značaj procjene stepena opasnosti, pravovremene razmjene informacija između institucija, odgovornosti svih subjekata sistema zaštite, kao i potrebu razvijanja preventivnih mehanizama usmjerenih na rano prepoznavanje faktora rizika.

Polazeći od kriminalističkog pristupa, Korajlić naglašava da se femicid ne smije posmatrati isključivo kao posljedica individualnih psiholoških poremećaja izvršilaca, već kao rezultat međusobnog djelovanja različitih faktora među kojima posebno mjesto imaju porodično nasilje, patološka ljubomora, posesivnost, osjećaj gubitka kontrole nad partnerom, dostupnost vatrenog oružja, društvaena tolerancija prema nasilju i nedovoljno efikasna institucionalna reakcija. Posebno značajnim smatra činjenicu da se u

određenom broju slučajeva nakon izvršenog ubistva javlja samoubistvo izvršioca, što dodatno potvrđuje složenost ovog fenomena i potrebu njegovog detaljnijeg istraživanja.

Cilj rada jeste ukazati na osnovne uzroke i pojavne oblike femicida, analizirati institucionalne odgovore i identifikovati preporuke koje mogu doprinijeti unapređenju sistema zaštite žrtava i prevenciji nasilja nad ženama. U metodološkom smislu, rad se zasniva na analizi sadržaja naučne i stručne literature, normativnih dokumenata, javno dostupnih podataka, medijskih izvještaja i stručnih stavova autora, uz primjenu metoda analize, sinteze, komparacije i deskriptivne metode. Poseban značaj dat je kriminalističkom i viktinološkom pristupu, koji omogućavaju cjelovitije razumijevanje fenomena femicida i njegovih sigurnosnih implikacija.

Savremeni izazovi u oblasti zaštite žena od nasilja zahtijevaju razvoj novih modela preventivnog djelovanja i jačanje međuinstitucionalne saradnje. Upravo zbog toga analiza stavova akademika prof. dr. Nedžada Korajlića može predstavljati značajan doprinos razumijevanju fenomena femicida i unapređenju preventivnih mehanizama u Bosni i Hercegovini.

2. TEORIJSKO ODREĐENJE FEMICIDA I NJEGOV KRIMINALISTIČKI ZNAČAJ

Nasilje nad ženama i njegovi najteži oblici predstavljaju predmet izučavanja brojnih naučnih disciplina, među kojima posebno mjesto zauzimaju kriminalistika, viktinologija, kriminologija, krivično pravo, psihologija i sociologija. U savremenoj stručnoj i naučnoj literaturi femicid se definiše kao ubistvo žene motivirano rodno zasnovanim razlozima, pri čemu se kao najčešći kontekst pojavljuju partnerski i porodični odnosi obilježeni dugotrajnim nasiljem, dominacijom, posesivnošću i različitim oblicima kontrole nad žrtvom.

Prema definicijama Ujedinjenih nacija i Svjetske zdravstvene organizacije, femicid predstavlja krajnju manifestaciju nasilja nad ženama i jedan od najtežih oblika kršenja ljudskih prava. Za razliku od drugih oblika ubistava, femicid karakterišu specifični obrasci ponašanja izvršilaca, prethodna istorija nasilja, prijetnje, proganjanje, psihološko zlostavljanje i izražena težnja za dominacijom nad žrtvom (UN Women, 2022; WHO, 2021).

Sa kriminalističkog aspekta, femicid se ne može posmatrati kao izolovani događaj, nego kao završna faza kontinuiranog procesa viktimizacije. Upravo zbog toga savremena kriminalistika posebnu pažnju posvećuje proučavanju uzroka, uslova i okolnosti koje prethode izvršenju najtežih krivičnih djela protiv života i tijela. U svojim radovima Korajlić naglašava da kriminalistička analiza ne smije biti usmjerena isključivo na posljedicu, nego i na procese koji dovode do izvršenja krivičnog djela, pri čemu preventivna komponenta ima jednaku važnost kao i represivna (Korajlić, 2021).

Posmatrano kroz prizmu kriminalističke metodologije, femicid predstavlja složen sigurnosni fenomen u kojem se isprepliću individualni, porodični, socijalni i institucionalni faktori. U najvećem broju slučajeva ubistvu prethode različiti oblici nasilja u porodici, verbalne prijetnje, ljubomora, posesivno ponašanje, kontrola komunikacija i ograničavanje socijalnih kontakata žrtve. Ovakvi obrasci ponašanja predstavljaju značajne indikatore rizika koji omogućavaju pravovremenu identifikaciju potencijalnih izvršilaca i poduzimanje preventivnih mjera.

Akademik prof. dr. Nedžad Korajlić u svojim naučnim i stručnim radovima ukazuje da savremena kriminalistika ne podrazumijeva samo otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela, nego i prepoznavanje sigurnosnih pojava koje mogu dovesti do njihove realizacije. Upravo zbog toga značaj kriminalističke preventive dobija posebno mjesto u sprečavanju nasilja nad ženama i femicida. Prema njegovom shvatanju, blagovremena procjena rizika i koordinirano djelovanje institucija mogu imati presudan značaj u zaštiti potencijalnih žrtava (Korajlić, 2020).

Kriminalistički značaj femicida ogleda se i u specifičnostima izvršenja ovih krivičnih djela. U praksi se često uočava da su izvršioci osobe iz neposrednog okruženja žrtve, najčešće sadašnji ili bivši bračni i vanbračni partneri. Pored toga, karakteristična je izražena emocionalna povezanost između izvršioca i žrtve, prethodno postojanje nasilja, korištenje vatrenog ili hladnog oružja, kao i pojava samoubistva izvršioca nakon izvršenog ubistva. Navedene karakteristike predstavljaju važan predmet kriminalističkih i viktimoloških istraživanja.

Poseban značaj u proučavanju femicida imaju viktimološki aspekti. Žrtve nasilja često duži vremenski period trpe različite oblike fizičkog, psihičkog, ekonomskog i seksualnog nasilja, pri čemu izostanak adekvatne

institucionalne reakcije dodatno povećava njihovu ranjivost. Savremeni viktimološki pristupi insistiraju na razvoju mehanizama zaštite, osnaživanju žrtava i uspostavljanju efikasnih sistema procjene opasnosti.

Korajlić posebno ističe da borba protiv femicida ne smije biti ograničena samo na represivne mjere, već mora obuhvatiti sve nivoe prevencije. Primarna prevencija podrazumijeva razvoj društvene svijesti i edukaciju stanovništva o neprihvatljivosti nasilja. Sekundarna prevencija odnosi se na rano prepoznavanje rizika i blagovremeno djelovanje institucija, dok tercijarna prevencija podrazumijeva sprečavanje ponavljanja nasilja i pružanje pomoći žrtvama. U tom smislu, policija, pravosuđe, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, obrazovni sistem i mediji predstavljaju ključne subjekte sistema zaštite. Savremeni međunarodni dokumenti, prije svega Konvencija Vijeća Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), insistiraju na multidisciplinarnom pristupu i obavezi država da uspostave efikasne mehanizme zaštite i prevencije. Takvi standardi predstavljaju značajan okvir za unapređenje zakonodavstva i institucionalnih kapaciteta u Bosni i Hercegovini.

Polazeći od navedenog, može se zaključiti da femicid predstavlja višedimenzionalni sigurnosni fenomen čije razumijevanje zahtijeva interdisciplinarni pristup i kontinuiranu saradnju svih subjekata sistema zaštite. Upravo kriminalistički pristup, koji akademik prof. dr. Nedžad Korajlić zastupa kroz svoje naučne radove i javne istupe, omogućava sagledavanje femicida ne samo kao posljedice izvršenog krivičnog djela, nego i kao procesa čije se najteže posljedice mogu spriječiti pravovremenim prepoznavanjem faktora rizika i efikasnim preventivnim djelovanjem.

3. NAJTRAGIČNIJI SLUČAJEVI FEMICIDA U BOSNI I HERCEGOVINI OD GRADAČCA DO GRAČANICE

Posljednjih godina Bosna i Hercegovina suočava se sa zabrinjavajućim porastom broja najtežih oblika nasilja nad ženama, pri čemu su pojedini slučajevi femicida izazvali snažne reakcije domaće i međunarodne javnosti. Iako svaki slučaj ima svoje specifičnosti, analiza pokazuje da postoje određene zajedničke karakteristike koje ukazuju na kontinuirano porodično

nasilje, prethodne prijetnje, izraženu posesivnost izvršilaca, dostupnost vatrenog oružja i određene slabosti u institucionalnom odgovoru.

3.1. Slučaj Gradačac – prekretnica u percepciji femicida u Bosni i Hercegovini

Tragedija koja se dogodila u Gradačcu u augustu 2023. godine predstavlja jedan od najtežih i medijski najekspoziranijih slučajeva femicida u Bosni i Hercegovini. Brutalno ubistvo žene, počinjeno pred očima javnosti i prenošeno putem društvenih mreža, izazvalo je šok i otvorilo brojna pitanja o efikasnosti preventivnih mehanizama, zaštitnih mjera i međuinstitucionalne saradnje.

Ovaj slučaj pokazao je da prethodno nasilje, prijetnje i izraženi obrasci kontrole predstavljaju ozbiljne indikatore visokog rizika. Istovremeno, tragedija iz Gradačca ukazala je na potrebu razvoja standardiziranih procedura procjene opasnosti i uspostavljanja efikasnijih modela zaštite potencijalnih žrtava.

3.2. Slučajevi femicida u Tuzli

Područje Tuzlanskog kantona tokom posljednjih godina zabilježilo je više slučajeva ubistava žena u porodičnom i partnerskom kontekstu. Zajednička karakteristika većine slučajeva bila je prethodna istorija nasilja, narušeni partnerski odnosi i izražena emocionalna nestabilnost izvršilaca.

Analiza ovih događaja pokazuje da se najveći broj femicida događa u privatnom prostoru, najčešće u porodičnom domu, što dodatno otežava pravovremeno prepoznavanje rizika i intervenciju nadležnih institucija.

3.3. Slučajevi iz Sarajeva

Na području Sarajeva zabilježeni su pojedinačni slučajevi nasilja sa smrtnim posljedicama koji su ukazali na kompleksnost porodičnih odnosa i potrebu za jačanjem preventivnih kapaciteta. U pojedinim slučajevima postojale su ranije prijave nasilja, što je dodatno otvorilo pitanje procjene stepena opasnosti i efikasnosti postojećih mehanizama zaštite.

Posebno zabrinjava činjenica da se nasilje u porodici često posmatra kao privatni problem, iako savremeni sigurnosni pristupi jasno ukazuju da je riječ o ozbiljnom društvenom i sigurnosnom pitanju.

3.4. Slučajevi iz Mostara

Slučajevi nasilja nad ženama evidentirani na području Hercegovine ukazuju na prisustvo sličnih obrazaca ponašanja izvršilaca. Dominacija, ljubomora, narušeni partnerski odnosi i nemogućnost prihvatanja prekida emotivne veze predstavljaju neke od najčešćih motiva koji prethode izvršenju krivičnih djela.

U pojedinim slučajevima nakon izvršenja ubistva evidentirano je samoubistvo izvršilaca, što ukazuje na složenost psiholoških i kriminalističkih aspekata ovih događaja.

3.5. Kalesija i drugi slučajevi u Bosni i Hercegovini

Pojedinačni slučajevi evidentirani u Kalesiji i drugim sredinama potvrđuju da femicid nije geografski ograničena pojava niti problem pojedinih lokalnih zajednica. Naprotiv, riječ je o sigurnosnom fenomenu koji zahvata cijelo društvo i zahtijeva jedinstven pristup prevenciji i zaštiti žrtava.

Analiza dostupnih podataka pokazuje da se u najvećem broju slučajeva radi o osobama koje su bile u emotivnim ili bračnim odnosima, pri čemu su nasilje, prijetnje i konflikti često trajali duži vremenski period prije izvršenja najtežeg oblika nasilja.

3.6. Gračanica i novi slučajevi femicida – upozorenje na potrebu jačanja preventivnih mehanizama

Najnoviji slučajevi femicida, uključujući i događaj na području Gračanice iz 2026. godine, ponovo su ukazali na ozbiljnost ovog problema i potrebu daljeg unapređenja institucionalnih kapaciteta. Posebno zabrinjava činjenica da se i u ovim slučajevima pojavljuju elementi prethodnog nasilja, porodičnih konflikata i dugotrajno narušenih međuljudskih odnosa.

Karakteristično je da su u pojedinim slučajevima izvršioci nakon počinjenog ubistva izvršili samoubistvo ili pokušali samoubistvo, što

dodatno potvrđuje da se radi o kompleksnim pojavama koje zahtijevaju detaljno proučavanje i multidisciplinarni pristup.

3.7. Zajedničke karakteristike najtežih slučajeva femicida u Bosni i Hercegovini

Analiza najtežih slučajeva femicida od Gradačca do Gračanice ukazuje na nekoliko zajedničkih obilježja:

- prethodno prisutno nasilje u porodici i partnerskim odnosima;
- izražena posesivnost i potreba za kontrolom žrtve;
- prijetnje i dugotrajni konflikti;
- dostupnost vatrenog ili hladnog oružja;
- nedovoljno razvijeni mehanizmi procjene rizika;
- nedovoljna koordinacija institucija sistema zaštite;
- pojava samoubistava izvršilaca nakon izvršenog ubistva;
- izražene posljedice po članove porodice, posebno djecu;
- snažan uticaj medijskog izvještavanja na percepciju javnosti.

Posmatrano iz kriminalističkog ugla, navedeni slučajevi potvrđuju da femicid predstavlja završnu fazu nasilja koje je u najvećem broju situacija prethodno manifestovano kroz različite oblike fizičkog, psihičkog i emocionalnog zlostavljanja. Upravo zbog toga prevencija, rana procjena rizika i koordinirano djelovanje svih subjekata sistema sigurnosti predstavljaju ključne pretpostavke za smanjenje broja ovih najtežih oblika nasilja.

4. PRESJEK STAVOVA AKADEMIKA PROF. DR. NEDŽADA KORAJLIĆA O FENOMENU FEMICIDA

Brojni tragični slučajevi femicida u Bosni i Hercegovini posljednjih godina nametnuli su potrebu intenzivnijeg stručnog i naučnog promišljanja ovog fenomena. Akademik prof. dr. Nedžad Korajlić, kao dugogodišnji univerzitetski profesor, kriminalista i stručnjak iz oblasti sigurnosti, kroz svoje naučne radove, javne nastupe i medijske istupe kontinuirano ukazuje da femicid ne predstavlja izolirani incident, nego složen sigurnosni i

društveni problem koji zahtijeva multidisciplinarni pristup i proaktivno djelovanje svih institucija sistema.

4.1. Femicid nije izolovani incident nego složen društveni i sigurnosni fenomen

Jedna od osnovnih teza koju akademik Korajlić kontinuirano zastupa jeste da femicid ne smije biti posmatran kao pojedinačni tragični događaj ili rezultat trenutnog afekta, nego kao završna faza kontinuiranog nasilja koje se razvija kroz duži vremenski period.

Prema njegovim stavovima, najveći broj femicida prethodno je praćen različitim oblicima fizičkog, psihičkog, ekonomskog i emocionalnog nasilja, pri čemu se kod izvršilaca mogu prepoznati obrasci posesivnosti, patološke ljubomore, želje za dominacijom i neprihvatanja prekida partnerskih odnosa. Upravo zbog toga neophodno je analizirati cjelokupan proces nasilja, a ne samo njegovu krajnju posljedicu.

U svojim javnim nastupima nakon slučaja iz Gradačca, Korajlić je naglašavao da je femicid sigurnosni problem koji zahtijeva sistemski pristup i uključivanje svih subjekata društva, a ne isključivo policije i pravosuđa.

4.2. Procjena rizika kao ključ prevencije femicida

Posebno mjesto u stručnim stavovima akademika Korajlića zauzima pitanje procjene rizika. On ukazuje da su u većini slučajeva postojali jasni indikatori opasnosti, ali da oni nisu uvijek pravovremeno prepoznati ili adekvatno valorizirani.

Prethodne prijetnje, nasilje u porodici, proganjanje, posjedovanje vatrenog oružja, izražena ljubomora i raniji konflikti predstavljaju ozbiljne faktore rizika koji moraju biti predmet kontinuirane procjene. Prema njegovom mišljenju, savremeni sigurnosni sistemi moraju razvijati standardizirane modele procjene opasnosti, koji će omogućiti pravovremeno poduzimanje preventivnih mjera i zaštitu potencijalnih žrtava.

Akademik Korajlić smatra da se najveći broj femicida može prevenirati ukoliko institucije raspolažu pravovremenim informacijama i ukoliko postoji efikasna koordinacija svih subjekata sistema zaštite.

4.3. Institucionalni propusti ne znače pojedinačnu nego sistemsku odgovornost

Nakon najtežih slučajeva femicida u Bosni i Hercegovini, akademik Korajlić više puta je ukazivao da se pitanje odgovornosti ne smije svesti na pojedinačne propuste određenih službenika, nego da je potrebno analizirati cjelokupan sistem funkcioniranja institucija.

Prema njegovim stavovima, efikasna zaštita žrtava podrazumijeva stalnu razmjenu informacija između policijskih organa, centara za socijalni rad, zdravstvenih ustanova, tužilaštava i sudova. Nedovoljna koordinacija i fragmentiranost sistema mogu dovesti do situacija u kojima nijedna institucija ne raspolaže kompletnom slikom stepena opasnosti.

Upravo zbog toga Korajlić zagovara multisektorski pristup koji podrazumijeva zajedničku odgovornost i koordinirano djelovanje svih subjekata uključenih u zaštitu žrtava.

4.4. Fenomen samoubistava izvršilaca nakon počinjenog femicida

Jedna od tema na koju je akademik Korajlić posebno ukazivao u svojim javnim nastupima jeste činjenica da određeni broj izvršilaca nakon ubistva partnerice izvrši samoubistvo ili pokuša samoubistvo.

Prema njegovim analizama, takva ponašanja dodatno potvrđuju složenost psiholoških, kriminalističkih i viktimoloških aspekata femicida. U najvećem broju slučajeva riječ je o osobama koje nisu bile spremne prihvatiti prekid emotivne veze, gubitak kontrole nad partnericom ili promjenu postojećih porodičnih odnosa.

Korajlić ističe da pojava ubistva praćenog samoubistvom izvršioca zahtijeva dodatna interdisciplinarna istraživanja i uključivanje stručnjaka iz oblasti psihijatrije, psihologije, viktimologije i kriminalistike.

4.5. Uloga medija u izvještavanju o femicidu

U svojim javnim istupima akademik Korajlić više puta je ukazivao na značaj odgovornog medijskog izvještavanja. Prema njegovom mišljenju, senzacionalistički pristup i pretjerano insistiranje na detaljima izvršenja

krivičnih djela mogu proizvesti negativne posljedice i doprinijeti sekundarnoj viktimizaciji porodica žrtava.

Istovremeno, mediji imaju značajnu ulogu u podizanju svijesti javnosti, edukaciji građana i afirmaciji kulture nulte tolerancije prema nasilju nad ženama. Zbog toga je neophodno razvijati profesionalne standarde izvještavanja i promovirati preventivne sadržaje.

4.6. Potreba za multidisciplinarnim pristupom

Akademik Korajlić kontinuirano naglašava da borba protiv femicida ne može biti odgovornost samo jedne institucije. Policija, pravosuđe, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, obrazovne institucije, nevladin sektor i mediji moraju djelovati koordinirano i pravovremeno.

Prema njegovim stavovima, efikasna prevencija podrazumijeva kontinuiranu edukaciju profesionalaca, uspostavljanje jedinstvenih baza podataka, razmjenu informacija i razvoj standardiziranih procedura procjene rizika.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti djeci koja su indirektno žrtve porodičnog nasilja i femicida, jer posljedice traumatskih iskustava mogu ostaviti dugotrajne psihološke i socijalne posljedice.

4.7. Potreba normativnog i institucionalnog unapređenja sistema zaštite

U svojim stručnim analizama i javnim istupima akademik Korajlić ukazuje da Bosna i Hercegovina mora nastaviti proces usklađivanja zakonodavstva i institucionalnih kapaciteta sa međunarodnim standardima sadržanim u Istanbulskoj konvenciji.

Prema njegovom mišljenju, neophodno je jačati preventivne mehanizme, razvijati specijalizirane obuke za policijske službenike, tužioce, sudije i socijalne radnike, te osigurati efikasnije praćenje visokorizičnih slučajeva nasilja u porodici.

Posebno ističe potrebu uspostavljanja sistema rane procjene opasnosti, koji bi omogućio identifikaciju potencijalnih izvršilaca i pravovremenu zaštitu žrtava prije nego što dođe do najtežih posljedica.

4.8. Femicid kao izazov budućnosti sigurnosnog sistema Bosne i Hercegovine

Analiza stavova akademika prof. dr. Nedžada Korajlića pokazuje da femicid predstavlja višedimenzionalni sigurnosni fenomen čije razumijevanje zahtijeva interdisciplinarni pristup i kontinuirano unapređenje institucionalnih kapaciteta.

Njegovi javni i stručni stavovi zasnivaju se na uvjerenju da represivne mjere same po sebi nisu dovoljne i da se dugoročni rezultati mogu postići samo razvojem preventivnih mehanizama, jačanjem međuinstitucionalne saradnje, edukacijom stručnjaka i izgradnjom društva koje će dosljedno promovisati kulturu nenasilja i poštovanja ljudskih prava.

Upravo takav pristup predstavlja osnovu savremenih sigurnosnih politika i jednu od ključnih pretpostavki za efikasniju borbu protiv femicida u Bosni i Hercegovini.

5. KRIMINALISTIČKI, VIKTIMOLOŠKI I SIGURNOSNI ASPEKTI FEMICIDA

Femicid kao najteži oblik rodno zasnovanog nasilja predstavlja složenu kriminalističku, viktimološku i sigurnosnu pojavu, čije razumijevanje zahtijeva interdisciplinarni pristup. Savremena kriminalistika, kako ističe Korajlić (2020; 2021), ne može se ograničiti isključivo na otkrivanje i dokazivanje krivičnih djela, nego mora obuhvatiti i preventivnu dimenziju, odnosno identifikaciju pojava i okolnosti koje mogu dovesti do izvršenja najtežih oblika nasilja. Upravo zbog toga femicid zahtijeva cjelovitu analizu ličnosti izvršilaca, karakteristika žrtava, međusobnih odnosa, društvenih okolnosti i institucionalnih kapaciteta.

5.1. Kriminalistički aspekti femicida

Sa kriminalističkog stanovišta, femicid predstavlja završnu fazu procesa koji se najčešće razvija kroz duži vremenski period. Analiza slučajeva u Bosni i Hercegovini pokazuje da izvršenju krivičnog djela prethode različiti oblici nasilja, verbalnih prijetnji, proganjanja i psihološke kontrole žrtve.

Prema stavovima akademika Korajlića, značaj kriminalističke preventive ogleda se upravo u prepoznavanju indikatora rizika i pravovremenom reagovanju. U tom smislu posebno mjesto zauzimaju:

- ranije prijave nasilja u porodici;
- izrečene zaštitne mjere;
- prijetnje smrću i samoubistvom;
- posesivno ponašanje i izražena ljubomora;
- konflikti nakon razvoda ili prekida partnerskih odnosa;
- posjedovanje vatrenog oružja;
- zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci;
- ranija kriminalna prošlost izvršioca.

Kriminalistički pristup podrazumijeva kontinuirano praćenje i procjenu ovih faktora, kako bi se na vrijeme identificirale osobe kod kojih postoji povećan stepen opasnosti od izvršenja najtežih oblika nasilja.

5.2. Viktimološki aspekti femicida

Savremena viktimologija posebnu pažnju posvećuje položaju i zaštiti žrtava nasilja. Analiza slučajeva femicida pokazuje da žrtve često godinama trpe fizičko, psihičko, emocionalno i ekonomsko nasilje prije nego što dođe do tragičnog ishoda.

U mnogim slučajevima prisutni su elementi sekundarne viktimizacije, odnosno situacije u kojima žrtve zbog straha, ekonomske zavisnosti, društvenih pritisaka ili nepovjerenja u institucije ne prijavljuju nasilje ili odustaju od ranije podnesenih prijava.

Akademik Korajlić naglašava da zaštita žrtava mora biti prioritet svakog savremenog sigurnosnog sistema. Pored represivnih mjera prema izvršiocima, neophodno je osigurati:

- psihološku i socijalnu podršku žrtvama;
- pravovremeno zbrinjavanje i smještaj u sigurne kuće;
- besplatnu pravnu pomoć;
- kontinuirani nadzor nad visokorizičnim slučajevima;
- efikasnu komunikaciju između institucija.

Posebno osjetljivu kategoriju predstavljaju djeca koja su svjedoci porodičnog nasilja ili koja nakon femicida ostaju bez jednog ili oba roditelja. Dugoročne posljedice ovakvih trauma zahtijevaju multidisciplinarni pristup i kontinuiranu stručnu podršku.

5.3. Sigurnosni aspekti femicida

Posmatrano sa aspekta sigurnosnih nauka, femicid predstavlja više od pojedinačnog krivičnog djela. Riječ je o fenomenu koji utiče na percepciju sigurnosti građana, povjerenje u institucije i ukupnu društvenu stabilnost.

Akademik Korajlić smatra da se savremeni koncept sigurnosti ne može svesti isključivo na zaštitu države i njenih institucija, nego mora uključivati i zaštitu pojedinca kao osnovne vrijednosti društva. Upravo zbog toga nasilje nad ženama predstavlja značajan sigurnosni izazov, koji zahtijeva aktivnu ulogu svih subjekata sistema zaštite. Femicid istovremeno proizvodi:

- individualne posljedice za žrtve i njihove porodice;
- psihološke posljedice za djecu i članove porodice;
- društvene posljedice u vidu narušavanja osjećaja sigurnosti;
- institucionalne posljedice koje se ogledaju u gubitku povjerenja građana;
- ekonomske posljedice kroz troškove liječenja, socijalne zaštite i krivičnih postupaka.

5.4. Profil izvršilaca femicida

Analiza najtežih slučajeva u Bosni i Hercegovini pokazuje da ne postoji jedinstven profil izvršilaca. Međutim, određene karakteristike se pojavljuju sa značajnom učestalošću. Najčešće se radi o sadašnjim ili bivšim partnerima žrtava, kod kojih su prisutni:

- izražena posesivnost;
- neprihvatanje prekida emotivne veze;
- potreba za dominacijom i kontrolom;
- emocionalna nestabilnost;
- ranije nasilničko ponašanje;
- sklonost prijetnjama i ucjenama;
- zloupotreba alkohola ili drugih psihoaktivnih sredstava.

Prema Korajliću, upravo kombinacija više faktora rizika predstavlja najopasniji indikator mogućeg eskaliranja nasilja prema najtežim posljedicama.

5.5. Fenomen ubistva i samoubistva izvršioca

Jedna od specifičnosti femicida u Bosni i Hercegovini jeste relativno česta pojava samoubistva izvršilaca nakon počinjenog ubistva ili pokušaja samoubistva neposredno nakon izvršenja krivičnog djela.

Sa kriminalističkog aspekta, ovakvi slučajevi predstavljaju posebno složene događaje, jer istovremeno obuhvataju elemente nasilja u porodici, ubistva i autodestruktivnog ponašanja izvršilaca.

Akademik Korajlić smatra da ovakve pojave zahtijevaju dodatna interdisciplinarna istraživanja i veću uključenost stručnjaka iz oblasti psihijatrije, psihologije, viktimologije i sigurnosnih nauka.

5.6. Značaj kriminalističke preventive

Jedan od temeljnih stavova akademika Korajlića jeste da je prevencija najvažniji segment savremene kriminalistike. U kontekstu femicida to podrazumijeva:

- rano prepoznavanje rizičnih ponašanja;
- procjenu stepena opasnosti;
- koordinirano djelovanje policije, pravosuđa i centara za socijalni rad;
- kontinuirani nadzor nad visokorizičnim slučajevima;
- edukaciju profesionalaca;
- podizanje svijesti građana o neprihvatljivosti nasilja.

Savremeni pristupi zaštiti žrtava zahtijevaju prelazak sa reaktivnog na proaktivni model djelovanja, pri čemu institucije ne smiju čekati eskalaciju nasilja, nego moraju pravovremeno djelovati na osnovu raspoloživih saznanja i procjene rizika.

Iz navedenog proizlazi da femicid predstavlja složen sigurnosni fenomen čije razumijevanje zahtijeva integraciju kriminalističkih, viktimoloških i sigurnosnih znanja. Upravo takav pristup zastupa akademik prof. dr. Nedžad Korajlić kroz svoje naučne radove, stručne analize i javne

nastupe, naglašavajući da se efikasna borba protiv femicida može zasnivati isključivo na preventivnom, multidisciplinarnom i koordiniranom djelovanju svih subjekata sistema zaštite.

6. PREVENTIVNE MJERE I PREPORUKE AKADEMIKA PROF. DR. NEDŽADA KORAJLIĆA ZA UNAPREĐENJE SISTEMA ZAŠTITE

Savremeni pristupi suzbijanju nasilja nad ženama i prevenciji femicida polaze od činjenice da represivne mjere, iako neophodne, same po sebi nisu dovoljne za efikasnu zaštitu potencijalnih žrtava. Analiza naučnih radova, stručnih stavova i javnih istupa akademika prof. dr. Nedžada Korajlića pokazuje da je ključ uspješne borbe protiv femicida u razvoju preventivnih mehanizama i uspostavljanju funkcionalnog sistema međuinstitucionalne saradnje.

Polazeći od kriminalističkih i sigurnosnih aspekata ovog fenomena, Korajlić kontinuirano ukazuje da prevencija mora biti zasnovana na pravovremenom prepoznavanju rizika, koordiniranom djelovanju nadležnih institucija i razvoju modela proaktivne zaštite žrtava.

6.1. Uspostavljanje jedinstvenog sistema procjene rizika

Jedan od najznačajnijih prijedloga akademika Korajlića odnosi se na potrebu uspostavljanja standardiziranog sistema procjene rizika u svim slučajevima nasilja u porodici. Dosadašnja iskustva pokazuju da su u velikom broju slučajeva femicida postojali jasni indikatori opasnosti, ali da oni nisu uvijek adekvatno analizirani i valorizirani.

Prema njegovom mišljenju, procjena rizika treba obuhvatiti:

- prethodne prijave nasilja;
- prijetnje smrću i samoubistvom;
- posjedovanje vatrenog oružja;
- izraženu posesivnost i patološku ljubomoru;
- zloupotrebu alkohola i psihoaktivnih supstanci;
- raniju kriminalnu prošlost;
- pokušaje prekida partnerske veze;
- prisustvo djece u porodici.

Pravovremena identifikacija visokorizičnih slučajeva omogućava poduzimanje adekvatnih zaštitnih mjera i smanjenje vjerovatnoće nastupanja najtežih posljedica.

6.2. Jačanje međuinstitucionalne saradnje

Akademik Korajlić u svojim javnim istupima posebno naglašava da efikasan sistem zaštite ne može funkcionirati bez stalne razmjene informacija između svih subjekata sistema sigurnosti. To podrazumijeva:

- policijske organe;
- tužilaštva;
- sudove;
- centre za socijalni rad;
- zdravstvene ustanove;
- obrazovne institucije;
- nevladine organizacije;
- sigurne kuće.

Fragmentiranost sistema i nedovoljna koordinacija predstavljaju ozbiljne prepreke efikasnom djelovanju. Upravo zbog toga potrebno je razvijati multidisciplinarne timove koji će zajednički procjenjivati nivo rizika i određivati prioritete zaštite.

6.3. Specijalizirana edukacija profesionalaca

Prema stavovima akademika Korajlića, kontinuirana edukacija profesionalaca predstavlja jednu od osnovnih pretpostavki uspješnog djelovanja.

Posebnu pažnju potrebno je posvetiti obuci:

- policijskih službenika;
- tužilaca;
- sudija;
- socijalnih radnika;
- zdravstvenih radnika;
- psihologa i pedagoga.

Edukacija treba obuhvatiti prepoznavanje faktora rizika, komunikaciju sa žrtvama, procjenu opasnosti i primjenu međunarodnih standarda zaštite žena od nasilja.

6.4. Razvoj proaktivnog modela zaštite

Jedan od osnovnih stavova akademika Korajlića jeste da institucije ne smiju čekati eskalaciju nasilja, nego moraju djelovati preventivno. Proaktivni model podrazumijeva:

- kontinuirano praćenje visokorizičnih slučajeva;
- češće kontrole izvršilaca zaštitnih mjera;
- intenzivniju komunikaciju između institucija;
- pravovremeno reagovanje na prijetnje;
- prioritetnu zaštitu žrtava i djece.

Savremeni koncept sigurnosti zahtijeva prelazak sa reaktivnog na preventivni model djelovanja.

6.5. Razvoj jedinstvenih baza podataka

Korajlić smatra da bi uspostavljanje jedinstvenih evidencija o slučajevima nasilja u porodici značajno doprinijelo efikasnijoj procjeni rizika i koordinaciji institucija.

Takve baze podataka omogućile bi:

- bržu razmjenu informacija;
- identifikaciju visokorizičnih osoba;
- praćenje izrečenih zaštitnih mjera;
- analizu trendova nasilja;
- izradu preventivnih strategija.

6.6. Odgovorno medijsko izvještavanje

Posebno mjesto u preventivnim aktivnostima pripada medijima. Akademik Korajlić smatra da mediji imaju dvostruku ulogu – edukativnu i preventivnu. Zbog toga je neophodno:

- izbjegavati senzacionalizam;

- poštovati dostojanstvo žrtava;
- sprječavati sekundarnu viktimizaciju porodica;
- promovisati kulturu nenasilja;
- afirmisati preventivne programe i kampanje.

6.7. Jačanje normativnog okvira

Polazeći od međunarodnih standarda i odredbi Istanbulske konvencije, akademik Korajlić ukazuje na potrebu kontinuiranog unapređenja zakonodavstva i institucionalnih kapaciteta. Poseban značaj imaju:

- dosljedna primjena zaštitnih mjera;
- efikasniji nadzor nad izvršiocima;
- unapređenje krivičnopravne zaštite žrtava;
- specijalizacija profesionalaca;
- razvoj nacionalnih strategija prevencije nasilja nad ženama.

6.8. Izgradnja kulture nulte tolerancije prema nasilju

Dugoročna prevencija femicida zahtijeva promjene društvene svijesti i razvoj kulture poštovanja ljudskih prava. Akademik Korajlić smatra da borba protiv nasilja nad ženama nije isključivo pitanje represije, nego pitanje ukupnog društvenog razvoja i odgovornosti svih subjekata društva. Iz tog razloga neophodno je:

- razvijati obrazovne programe;
- promovisati rodnu ravnopravnost;
- jačati svijest o ljudskim pravima;
- osnaživati žrtve nasilja;
- afirmisati kulturu nenasilja i međusobnog poštovanja.

Sve navedene preporuke proizlaze iz kriminalističkih, viktimoloških i sigurnosnih aspekata femicida i predstavljaju sastavni dio stručnih stavova akademika prof. dr. Nedžada Korajlića. Njihova implementacija može doprinijeti stvaranju efikasnijeg sistema prevencije i zaštite žena od nasilja u Bosni i Hercegovini.

7. ZAKLJUČAK

Femicid predstavlja jedan od najtežih oblika rodno zasnovanog nasilja i složen društveni, sigurnosni, kriminalistički i viktimološki fenomen koji zahtijeva interdisciplinarni pristup i kontinuirano unapređenje preventivnih i zaštitnih mehanizama. Analiza najtežih slučajeva femicida u Bosni i Hercegovini, od Gradačca do Gračanice, pokazuje da se u najvećem broju slučajeva radi o završnoj fazi dugotrajnog nasilja, obilježenog prijetnjama, posesivnošću, narušenim partnerskim odnosima i različitim oblicima kontrole nad žrtvom

Polazeći od kriminalističkih i sigurnosnih aspekata ovog fenomena, rad je imao za cilj sistematizirati i analizirati stručne stavove akademika prof. dr. Nedžada Korajlića, prezentirane kroz naučne radove, stručne tekstove, javne istupe i medijske nastupe povodom najtežih slučajeva nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini. Analiza je pokazala da se njegovi stavovi zasnivaju na savremenim principima kriminalističke preventive, viktimološke zaštite i multisektorskog pristupa u borbi protiv nasilja nad ženama.

Poseban značaj u stručnim stavovima akademika Korajlića zauzima pitanje pravovremene procjene rizika i prepoznavanja faktora koji mogu dovesti do eskalacije nasilja prema najtežim posljedicama. Prethodno nasilje u porodici, prijetnje, izražena posesivnost, dostupnost vatrenog oružja, emocionalna nestabilnost izvršilaca i nedovoljna koordinacija institucija predstavljaju važne indikatore koji zahtijevaju kontinuirano praćenje i pravovremeno djelovanje nadležnih organa.

Rezultati analize potvrđuju da femicid ne predstavlja izolirani kriminalni događaj, nego složen sigurnosni fenomen čije posljedice nadilaze individualni nivo i utiču na porodicu, društvenu zajednicu i ukupno povjerenje građana u institucije sistema. Upravo zbog toga efikasan odgovor na nasilje nad ženama zahtijeva koordinirano djelovanje policije, pravosuđa, centara za socijalni rad, zdravstvenih ustanova, obrazovnih institucija, nevladinog sektora i medija.

Posebna vrijednost stavova akademika prof. dr. Nedžada Korajlića ogleda se u insistiranju na preventivnom i proaktivnom pristupu, koji podrazumijeva razvoj standardiziranih modela procjene rizika, jačanje međuinstitucionalne saradnje, kontinuiranu edukaciju profesionalaca i uspostavljanje efikasnih mehanizama zaštite žrtava. Takav pristup u

potpunosti odgovara savremenim međunarodnim standardima sadržanim u Istanbulskoj konvenciji i drugim dokumentima koji regulišu zaštitu žena od nasilja.

Savremeni sigurnosni izazovi zahtijevaju da borba protiv femicida bude zasnovana na principima prevencije, pravovremenog reagovanja i pune zaštite ljudskih prava. Izgradnja kulture nulte tolerancije prema nasilju, osnaživanje žrtava i razvoj društvene svijesti o neprihvatljivosti svih oblika nasilja predstavljaju osnovne pretpostavke uspješnog djelovanja.

Na osnovu izvršene analize može se zaključiti da stručni stavovi akademika prof. dr. Nedžada Korajlića predstavljaju značajan doprinos razumijevanju fenomena femicida u Bosni i Hercegovini. Njegova promišljanja zasnovana na kriminalističkim, viktimološkim i sigurnosnim principima ukazuju da se efikasna borba protiv nasilja nad ženama može ostvariti samo kroz multidisciplinarni pristup, razvoj preventivnih mehanizama i zajedničko djelovanje svih subjekata sistema zaštite. Upravo takav pristup predstavlja jednu od ključnih pretpostavki za unapređenje sigurnosti i zaštite žena u Bosni i Hercegovini.

LITERATURA

1. Aleksić, Ž., Milovanović, Z. (2014). Leksikon kriminalistike. Beograd: Službeni glasnik
2. Bojanić, N., Korajlić, N., Kavazović, M.: (2015). Kriminalistička tehnika. Kiseljak: Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije",
3. Bojanić, N., Korajlić, N.: (2003). Značaj osiguranja mjesta događaja radi obezbjeđenja materijala za vještačenje. Expertus forensis : časopis udruženja sudskih vještaka Crne Gore, god. 1, br. 1,
4. Bošković, M. (2017). Kriminalistika metodika. Novi Sad: Pravni fakultet.
5. Council of Europe. (2011). Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention). Strasbourg: Council of Europe.
6. Đelmo, Z., Selimić, M.: (2011). Pravna zaštita od mobinga. Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru: „Revija za pravo i ekonomiju“, broj 1.
7. Đelmo, Z., Selimić, M.: (2012). Zaštita prava građana pred državnim organima uprave u Bosni i Hercegovini. Pravni fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru: „Revija za pravo i ekonomiju“, broj 1.
8. Đuzel, M, Korajlić, N., Selimić, M.: (2021). Istraga lica mjesta zrakoplovne nesreće. Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 1/2021, str. 96 – 110.,
9. European Union Agency for Fundamental Rights. (2014). Violence against women: An EU-wide survey. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
10. Halilović, H, Korajlić, N.: (2004). Kriminalistika i prevencija kriminaliteta : koncept preventivne kriminalistike. Kriminalističke teme : časopis za kriminalističku teoriju i praksu. 2004, god. 4, br. 3/4, str. 227-237.
11. Halilović, H, Korajlić, N.: (2013). Prilozi raspravi o pravnoj prirodi rekonstrukcije događaja u teoriji krivičnog procesnog prava. NBP : nauka, bezbednost, policija. 2013, god. 18, br. 1, str. 73-79.
12. Ignjatović, Đ. (2018). Kriminologija. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

13. Kavazović, M, Lučić - Čatić, M, Bajraktarević Pajević, D, Korajlić, N.: (2020) Značaj forenzičkih (kriminalističko-tehničkih) procedura. Društvena i tehnička istraživanja: časopis za društvene i tehničke studije. br. 1., juli/srpanj
14. Kešetović, Ž, Korajlić, N, Toth, I, Đurovski, M.: (2017). Upravljanje so krizi među teorijata i praktikata. Skopje: Fakultet za bezbednost,
15. Kešetović, Ž., Bajagić, M, Korajlić, N.: (2006). Police - media relations in the transition : from autocratic regime to democracy. Varstvoslovje : revija za teoriju in prakso varstvoslovja. 2006, letn. 8, št. 3/4,
16. Konstantinović-Vilić, S., Nikolić-Ristanović, V., Kostić, M. (2012). Kriminologija. Niš: Pravni fakultet.
17. Korajlić N., Muharremi, D., Selimić, M., Kozarev, A., Trnčić, L., Ademaj, X., Sahadžić, N.: (2023). Intuitivno kreativna kriminalistika. Visoka škola “Logos centar”, Mostar.
18. Korajlić, N, Bojanić, N, Marjanović, D, Muratbegović, E.: (2004). Zaštita života organa postupka. Expertus forensis : časopis udruženja sudskih vještaka Crne Gore = The journal of the Association of experts of Montenegro, god. 2, br. 3,
19. Korajlić, N, Dautbegović, A.: (2012). Osnovi kriminalistike. Travnik: Univerzitet u Travniku.
20. Korajlić, N, Kavazović, M, Bojanić, N, Hasanbašić, S.: (2019). Rječnik daktiloskopske i opisne kriminalističke identifikacije. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta,
21. Korajlić, N, Kovačević, Z.: (2013). Kriminalistika. Doboj: Visoka poslovno tehnička škola,
22. Korajlić, N, Muharremi, D: (2009). Kriminalistika. Prishtine: Riinvest, 2009.
23. Korajlić, N., Selimić, M., Toth, L.: (2023). Specifičnosti kriminalističkog istraživanja imovinskih delikata sa elementima nasilja, Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 1/2023,
24. Korajlić, N., Selimić, M., Trnčić, L., Sahadžić, N.: (2023). Značaj intuitivno kreativne kriminalistike u rješavanju kompleksnih

- krivičnih djela. Asocijacija za upravljanje rizicima, Zaštita i sigurnost, broj: 2/2023., str. 1-24.,
25. Korajlić, N., Selimić, M.: (2015). Kriminalistička taktika. Kiseljak: Visoka škola CEPS - Centar za poslovne studije,
26. Korajlić, N., Smailbegović, A., Toth, I., Kešetović, Ž., Hodžić, K.: (2020). Praktikum za krizni menadžment. Sarajevo: Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta; Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica,
27. Korajlić, N., Šuperina, M., Selimić, M.: (2020). Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprotstavljanja kriminalitetu. Kiseljak: Visoka škola CEPS - Centar za poslovne studije,
28. Korajlić, N.: (1999). Problemi socijalne relacije građanin - policija. Kriminalističke teme : časopis za kriminalističku teoriju i praksu. 1999, god. 1, br. 2, str. 9-16,
29. Korajlić, N.: (2003). Mjere prve intervencije policije u slučaju ubistva. Perjanik : časopis za teoriju i praksu iz oblasti policije, bezbjednosti, kriminalistike i prava. 2003, god. 1, br. 4, str. 52-62.
30. Korajlić, N.: (2011). Kriminalistička metodika. 2. izmijenjeno i dopunjeno izd. Tešanj: Centar za kulturu i obrazovanje,
31. Korajlić, N.: (2011). Kriminalistički praktikum: (radna bilježnica). Travnik: Univerzitet; Kiseljak: Pravni fakultet,
32. Korajlić, N.: (2012). Istraživanje krivičnih djela. Sarajevo: Pravni fakultet, 2012.
33. Modly, D; Selimić, M; Mršić, G.: (2018). Metodika istraživanja silovanja. Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije". Kiseljak.
34. Modly, D., Šuperina, M., Korajlić N.: (2008). Rječnik kriminalistike. Zagreb: Strukovna udruga kriminalista,
35. Modly, D.: (2018). Kriminalistika. Zagreb: MUP Republike Hrvatske.
36. Nikolić-Ristanović, V. (2019). Viktimologija. Beograd: Prometej.
37. Okvirna strategija Bosne i Hercegovine za provedbu Istanbulske konvencije.

38. Organization for Security and Co-operation in Europe. (2022). Well-being and Safety of Women in Bosnia and Herzegovina. Vienna: OSCE.
39. Organization for Security and Co-operation in Europe. (2025). Femicide remains one of the most serious forms of violence against women in Bosnia and Herzegovina. Sarajevo: OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina.
40. Ramljak, A., Korajlić, N., Dautbegović, A.: (2006). Serijske i višestruke ubice i njihove žrtve. Godišnjak Pravnog fakulteta u Banjaluci.
41. Ramljak, A., Korajlić, N.: (1999). Anatomija misterioznog ubistva. Kriminalističke teme : časopis za kriminalističku teoriju i praksu. 1999, god. 1, br. 2, str. 111-121.
42. Ramljak, A., Korajlić, N.: (2006). Transcendentni fenomeni u krvnim deliktima. Srpska pravna misao : časopis za pravnu teoriju i praksu. br. 1-4, str. 65-90,
43. Selimić M.: (2015). Borba protiv korupcije u državnim organima uprave u BiH sa osvrtom na mjere borbe protiv korupcije u organima uprave u Kantonu Sarajevo. Banja Luka: Evropski defendologija centar/ Zbornik radova: Nauka – društvo – tranzicija, str. 1159 – 1169;
44. Selimić, M., Vuković, V.: (2015). Kriminalitet urbanih sredina – urbano nasilje. Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 2.,
45. Selimić, M., Vuković, V.: (2015). Posebne istražne radnje i njihov značaj u istraživanju krivičnih djela. Visoka škola “CEPS – Centar za poslovne studije” Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 1.,
46. Selimić, M.: (2025). Lažno prijavljivanje i zloupotreba krivičnog zakona. Zbornik radova sa 1. Međunarodne naučno – stručne konferencije FOKUS Finra 2025, Forenzika, kibernetika i umjetna inteligencija u službi digitalne sigurnosti. Univerzitet FINRA u Tuzli, 30. – 31.05.2025.
47. Simović, M., Šikman, M. (2023). Pravno normiranje femicida u Republici Srpskoj. U XXXVI Susret Kopaoničke škole prirodnog prava (str. 485–506). Beograd.
48. Singer, M., i dr. (2005). Kriminologija. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

49. Smailbegović, A., Blair P., Selimić, M.: (2026). Providing active-shooter response training to civilians and educational institutions in the Western Balkans. VARSTVOSLOVJE - Journal of Criminal Justice and Security year 2026, volume 28.
50. Smailbegović, A., Selimić, M., Palić, N.: (2024). Odgovor na aktivnog naoružanog napadača Nivo 1. Obuka za trenere. (Prevod). Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije". Kiseljak.
51. Smailbegović, A., Selimić, M., Palić, N.: (2024). Odgovor na aktivnog naoružanog napadača Nivo 1. (Prevod). Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije". Kiseljak.
52. Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine.
53. Šabani, A., Korajlić, N.: (2013). Teorijske perspektive klasične i postklasične kriminološke teorije na kriminalnoj sceni BiH. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Bihaću. 2013, god. 5, br. 1, str. 93-105.
54. Šarić, S., Selimić, M., Spasovski, O.: (2020). Informant i informator u Bosni i Hercegovini (sličnosti i razlike), Visoka škola "CEPS – Centar za poslovne studije" Kiseljak/ Društvena i tehnička istraživanja, broj 2/2020,
55. Šikman, M. (2022). Kriminalistika. Banja Luka: Fakultet bezbjednosnih nauka.
56. UN Women. (2022). Measuring Femicide and Gender-related Killings of Women and Girls. New York: UN Women.
57. United Nations Office on Drugs and Crime. (2019). Global Study on Homicide: Gender-related killing of women and girls. Vienna: UNODC.
58. United Nations. (1993). Declaration on the Elimination of Violence against Women. New York: United Nations.
59. World Health Organization. (2021). Violence against women prevalence estimates, 2018. Geneva: WHO.
60. World Health Organization. (2024). Addressing violence against women. Geneva: WHO.
61. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018).

62. Zakon o krivičnom postupku Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 34/2013 - prečišćen tekst, 27/2014, 3/2019 i 16/2020).
63. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine. ("Službene novine Federacije BiH", br. 35/2003, 56/2003 - ispravka, 78/2004, 28/2005, 55/2006, 27/2007, 53/2007, 9/2009, 12/2010, 8/2013, 59/2014 i 74/2020).
64. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske. ("Sl. glasnik RS", 53/2012, 91/2017, 66/2018 i 15/2021).
65. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine. („Službene novine Federacije BiH“, broj 20/13 i 75/21).